

PLF-mytt

PERSON- och LOKALHISTORISKT FORSKARCENTRUM OSKARSHAMN

Ordföranden har ordet

Nu när dagarna blir kortare och kortare är det många av oss som åter tar nya tag i vår släktforskning.

I sommar, när vi utförde ett arbete i en annan ideell förening, var det som vanligt bara ett fåtal som kom och hjälpte till. Däremot var det många som hade synpunkter på hur arbetet skulle utföras.

Det fick mig att fundera på det här med ideella föreningar där allt arbete görs utan någon form av ersättning. Oftast är det bara en liten grupp som ställer upp och hjälper till. Denna grupp betalar samma medlemsavgift som de som inte arbetar aktivt för föreningen, dessutom använder många egna datorer och mikroläsare, bekostar många resor mellan hemmet och föreningslokalen med egna medel. Vad vore en ideell förening utan dessa eldsjälar?

Hur skulle det gå för PLF om ingen längre vill mata in uppgifterna från kyrkoböckerna, svara på brev, se till att datorerna är uppdaterade, städa och hålla ordning i lokalerna, skriva och skicka ut medlemsbladet med mera. Jag vill därför framföra mitt tack till er alla som aktivt hjälper till i föreningen, jag värdesätter ert arbete.

Ha en skön höst

Barbro Sander

Ur innehållet

Kallelse till föreningsmöte.....	2
Ryskt sändebud i Högsby 1568.....	3
Stensjöroten del 3.....	4-5
Släktforskardagarna i Borås.....	5
När biskop Abraham höll räfst i Stranda...6	
Matstrejk och genealogi.....	8
Läsövning.....	9
Humlenäsboken.....	9
Nya medlemmar.....	10
Demonstrationer av PLF:s databas.....	10
Det händer i PLF.....	11
Uppdaterat i databasen.....	12
Lösning till läsövning.....	12
Notiser.....	12

Biskopens räfst i Stranda

Från Björn Edman har vi fått en artikel om hur det gick till när biskop Abraham höll räfst i Stranda år 1596. De metoder som då användes i kyrkotuksärendena skiljer sig avsevärt från våra dagars rättskipning. Artikeln ger en intressant inblick i hur synen på lag och rätt förändras genom århundradena.

Är Du en Sursill?

Det är ingenting att skämmas för. Läs om den berömda ätten och dess uppkomst.

Ett tusen PLF:are!

Under sommaren har antalet medlemmar i PLF nått upp till det magiska talet 1000.

Kallelse

Person- och Lokalhistoriskt Forskarcentrum
håller föreningsmöte
lördagen den 1/9 kl. 10.00
i Logelokalen, StoraTorget 5, 2 tr., Oskarshamn

Mötesförhandlingar

**Birger Einarsson berättar om Humlenäs-boken under rubriken
Hur en släktbok blir till
En kortare presentation av boken finns på sidan 9**

Det blir även möjlighet att söka i databasen

PLF:s styrelse och uppdrag under verksamhetsåret 2000/2001

Namn	Uppdrag	Telefon	E-post
Barbro Sander	ordförande	0491 - 750 30	049175030@telia.com
Anders Thunberg	v. ordförande	0491 - 766 411	anders.0491766411@telia.com
Birgitta Drehmer	sekreterare	0491 - 157 41	birgitta.049115741@telia.com
John-Olof Dillström	kassör	0491 - 919 22	
Sam Blixt	dataansvarig	0491 - 151 28	samblixt@algonet.se
Britt Maria Ekstrand	ansvarig för brevfrågor	0491 - 186 55	bm.ekstrand@telia.com
Anders Rotviker	materielfrågor	0491 - 620 11	anders.rotviker@telia.com
Christina Dannesäter	styrelseledamot	0491 - 240 47	gillberga@hogsby.se
Elenore Svensson	styrelseledamot	0491 - 147 37	eleanore.svensson@swipnet.se
Roger Axelsson	suppleant	08 - 32 58 20	rax@hem.utfors.se
Curt Holm	suppleant	0491-138 04	majviolah@ebrevet.nu
Maj Holm	suppleant	0491-138 04	majviolah@ebrevet.nu

PLF-nytt, medlemstidning för Person- och Lokalhistoriskt Forskarcentrum, Oskarshamn.

Utkommer fyra gånger per år. Upplaga omkring 1200 exemplar.

Manus till artiklar och andra skriftliga bidrag sändes till

PLF, Box 23, 572 21 OSKARSHAMN.

PLF har numera också en hemsida. Du kan enklast nå den genom adressen **come.to/plf**.

Bidrag kan också sändas till e-postadress: **plf.oskarshamn@post.netlink.se**

Utdrag ur artiklar får göras med angivande av källa och författare.

PLF-nytt nr 59 utkommer den 31 oktober 2001.

I redaktionen: Anders Thunberg (se ovan). Curt Holm och Maj Holm (se ovan).

RYSKT SÄNDEBUD I HÖGSBY 1568

Ivan den förskräcklige och Katarina Jagellonica

Katarina Jagellonica, Johan III:s maka, moder till konung Sigismund och Sveriges drottning åren 1568–1592, var nära att bli bortförd med våld till sin försmådde friare, tsaren av Ryssland. Faran för henne var desto större som hennes svåger, dåvarande kungen Erik XIV, var med i komplotten. Spår efter den dramatiska händelsen har Gustav Bech hittat i Högsby.

I sin strävan att bevara freden med Ryssland lät Erik XIV 1568 en svensk beskickning till tsaren, Ivan IV, som en yttersta eftergift lova att utlämna hertig Johans gemål, Katarina Jagellonica, som tsaren tidigare friat till. Erik ogillade starkt giftermålet mellan Johan och Katarina, som var syster till Eriks fiende, Polens konung. En stor delegation kom till Stockholm från Ryssland för att hämta "Polackinnan". Det ryska sändebud, som fanns i Högsby i mars 1568 kanske ingick i delegationen. Eriks smidda ränker gick om intet, då han senare under året efter uppror mot honom av hertigarna Johan och Carl blev tillfångatagen. Det blev öppet krig med Ryssland 1572.

Följande kvittenser gällande ryssens uppehälle i Högsby finns i behåll, alla från den 16 mars 1568:

1. Kungl. Maj:ts trotjänare och förordinerade prestav¹ för det ryska sändebud, bekänner jag mig, Olof Larsson, att hava anammat utav Herr Olof i Högsby till ryssens behov av den gierd, som han utgöra skulle pro anno 68, dessa efterskrivna persedlar: Bröd 2 lispund, Torra gäddor ½ lispund, Salt sill 2 lispund, Torr ål 1 lispund, Saltgrön ål 1 lispund, Färsk ål ½ lispund, Öl 1½ tunna, Sill 2 (wäsor?), Ljus 26 st., Gryn ½ lispund, Salt 2 marker.

Detta till visso under mitt signet

Dat. Höxby den 16 mars -68

2. Kungl. Maj:ts trotjänare och förordinerade prestav för det Ryska sändebudet, bekänner jag mig, Olof Larsson, att hava anammat utav Herr Olof i Högsby till ryssens behov:

Torra gäddor och ort 3 lispund.

Detta till visso under mitt signet

Dat. Högsby den 16 mars -68

3. Kungl. Maj:ts trotjänare och förordinerade prestav för det Ryska sändebudet, bekänner jag mig, Olof Larsson, att hava anammat utav Per Anundsson i Staby till ryssens behov:

Humle 6 marker, Kött 3 lispund.

Till visso under mitt signet

Dat. Högsby den 16 mars -68

4. Fogdens rapport:

Än blev taget av kostgierderna till några rysse-sändebud, som voro förhållna uti Högsby prästegård i Ambörds härad, till dess de bekomma besked ifrån Finland, ity han (kungen?) var på tåget efter fienderna.

Därpå Olof Larsson, prestavs kvitto

Dat. 16 mars-68

Maj och Curt Holm

Källa: Kvittenserna från Gustav Bechs anteckningar ur Smålands handlingar

¹ Prestav (av ryska *pristav*, egentligen den, som är ställd vid, uppsyningsman). Källa: Nordisk Familjebok, fjärde uppl. 1954.

Tack för Era bidrag!

Redaktionen vill härmed tacka alla, som lämnat bidrag till PLF-nytt. Utan medlemmarnas medverkan skulle tidningen stå sig slätt. Vi vet att det finns många, som gjort intressanta upptäckter, och många som har förmågan att förmedla dessa till en vidare publik. Dela med Dig av Din kunskaper och Din erfarenhet genom att publicera Dina upptäckter. PLF-nytt blir vad dess medlemmar gör den till. Du kan sända bidragen antingen som brev eller som e-post. Adresserna finner Du på sista sidan.

STENSJÖROTEN del 3

Här avslutar Maj och Curt Holm sin artikelserie om Stensjöroten.

Stensjö nr 1 1/2 mtl aoe (fr)

Brukaren Jöns betalade hjälpskatt med 4 mark 1600 samt 1603 2 mark samt den årliga räntan som enligt jordeboken bestod av 3 1/2 lispund smör, 3 dagsverken, 3 årshästar, 1 kungshäst, gästningspengar och städjepingar 4 mark samt fodernötpengar 1 1/2 mark eller 8 daler, 19 öre och 9 3/5 penningar. Städjepingar minskas 1604 till 2 mark. Då gården skulle hålla knekt avkortades skatten. Fram till 1637 förmedlas till hälften i ovissa skatter. 1624 i en längd över förmedlade hemman sägs, att Stensjö 1/2 är ett halvt skatte och ett halvt arv och eget, men utgör inte för mer än ett halvt hemman och förmedlas i ovisst efter gammal förmedling. Detta år förmedlades även vissa skatter till smör 1 lispund och 1629 till 2 lispund.

Tiondelängder finns bara för 10 spridda år under 1600-1629. Somliga år har sådd och skörd av råg helt uteblivit, medan kornskörden har varit i medeltal omkring 4 tunnor (bil.1). Skördeutfallet kan beräknas för endast två år, nämligen 1620 och 1621, då korntalet blev omkring 2 för båda åren, en tämligen normal siffra för bygden.

Som tidigare nämnts betecknades gården som 1/2 öde, men redan 1620 har Jöns enligt kreaturslängd (bil. 2) ett antal kreatursenheter, 20 15/16, som överstiger ett rent matematiskt beräknat medeltal av kreatur från fem längder (1620, 1621, 1626, 1627 och 1631) för den här socknen (Källenius: ”Den lilla socknen i Det Stora Sverige, sid 189) med 6-7 enheter. Hur kreatursstocken har sett ut efter 1633

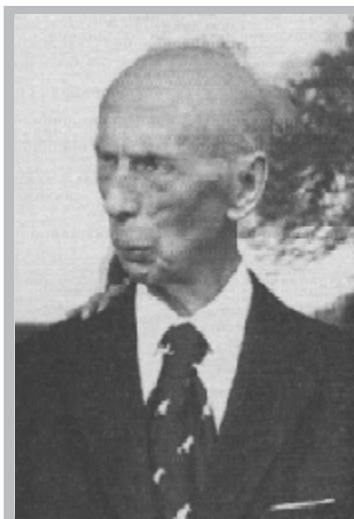
med 8 1/4 enheter vet vi ingenting om.

Stensjö nr 2 1/2 mtl sk

Jöns erlade hjälpskatt 1600 med 18 öre och 16 penningar Denna skatt bestämdes av kreatursinnehav enligt kreaturslängden för samma år och som visade att Jöns hade 1 sto, 3 kor, 1 kviga och 6 får samt 1/2 skålpund koppar. Hjälpskatt betalades också i fortsättningen. Sålunda fick Jöns plocka fram 28 öre 1601 och 2 mark 1603 samt markhjälp åren 1628 och 1629 med 3 respektive 2 mark.

Årliga räntan var 1601 fastställd till 3 dagsverken, 3 årshästar, 1 kungshäst och gästningspengar 4 öre enligt jordeboken, som också säger, att Jöns är husarm och skatten avkortas. Jordeboken 1602 omtalar, att Stensjö nr 1 1/4 mtl håller en av knekthövitsmannens Carl Persson knektar till 1/2. För hållande av knekt avkortas skatten. Under danska kriget 1612 förmedlades till 1/4 i ovissa skatter. Längre fram, 1618 och 1619, betecknas gården som 1/2 öde. Några år senare, 1624, har årliga räntan ändrats till 6 dagsverken, 4 årliga hästar, 2 kungshästar och avrad 6 öre. Avkortning sker med hälften i ovissa skatter också 1629 fram till Bengt Bagges köp av gården 1639, då årliga räntan utgjordes av 3 dagsverken, 3 årliga hästar, 1 kungshäst och städjepingar 4 öre eller i pengar 1 daler 25 öre och 9 3/5 penningar. 1690 slutade skatten på 2 dal 15 öre och 9 1/5 penningar.

Tiondelängderna, som är flera än för aoe-gården, visar att sådd, skörd och utfall är jämförliga på de båda gårdarna. Alltså små skördar, som inte har varit tillräckliga till försörjning av boende på gårdarna (bil. 3). Skördeutfallet kan även här beräknas för

Josef Anér - en av Stensjöprojektets tillskyndare

Att Stensjö by bevarats till eftervärldan som ett kulturminnesmärke kan vi tacka bl.a. några privata initiativtagare för. En av dem var Misterhults-sonen Josef Anér. Från början var han en typisk humanist med filosofie magisterexamen i klassiska språk. Redan på 30-talet kastade han om och började ägna sig åt affärsverksamhet och företagande. I denna roll blev han mycket framgångsrik och under de gyllene 50- och 60-talen lade han grunden till en förmögenhet, som hans hembygd sedan skulle få del av. Han bidrog till Stensjö bys tillkomst genom att skänka 700.000 kronor. Ännu större summor fick Oskarsamns Folkhögskola till sin uppbyggnad. Stig Franzén, Folkhögskolans grundare och mångårig rektor, sade emellertid vid flera tillfällen: ”Stensjö by är Josef Anérs ögonsten”.

Anders Thunberg

endast två år, nämligen 1600, då 1 tunna utsådes såddes och skörden blev 1/2 tunna råg och 1 1/4 tunna korn och gav under 2:a kornet 1637 såddes 3 tunnor och skördeutfallet blev något bättre eller 2:a kornet. Det finns tyvärr inte något syneprotokoll, som visar åkrars och ängars beskaffenhet.

Av kreaturslängderna kan man utläsa, att under åren 1626-1641 var antal enheter större eller ungefär lika med medeltalet enheter i socknen vid den här tiden (bil. 4).

Tull till kyrkan gavs då och då 1 mark, 10 öre, 16 öre och till brudkrona gav Hans 1659 1 lod silver. Olof var däremot skyldig 4 daler vid sockenstämman 1668, men gäldades senare.

Engelstorp 1/2 mtl aoe

Engelstorp omnämns inte förrän 1624 i jordeböckerna, då årliga räntan var 1 lispund smör eller 1 daler och 20 öre. Gården betecknas också som öde. Frans erlade dock markhjälp med 2 mark 1628 och 3 mark 1629. Förmedling till 1/8 sker 1667 och

i slutet av århundradet förmedlades åter till 1/8.

Kreaturslängderna (bil. 5) visar innehav av några få kor, 1 sto, några kvigor och får för vilka skatt betalas med 4 öre 1620 och 1621 samt 1 mark, 10 öre och 16 penningar 1626. De visar också, att Frans sådde 1 skäppa utsåde åren 1626 och 1627.

Frans, Jöns och Hans gav också bidrag till kyrkan. Jöns gav 16 öre kopparmynt till brudkronan.

Älvsborgs lösen

1615

Jöns, Stensjö 1 1/2 daler

1617

Jöns, Stensjö oförmögen att erlægga

Älvsborgs lösen

1618

Jöns, Stensjö 6 mark

1619

Jöns, Stensjö 3 daler

Släktforskar dagarna i Borås den 24 – 26 augusti

Årets släktforskar dagar äger rum i Borås den 24 – 26 augusti. PLF kommer att sända sex representanter, som kommer att åka i två bilar till Borås. Barbro Sander kommer att delta i ordförandekonferensen och Anders Thunberg i redaktörskursen. Sam Blixt har dubbla funktioner dels som styrelseledamot i förbundet och dels som ansvarig för demonstrationen av föreningens databas. Birgitta Drehmer, Britt Maria Ekstrand och Christina Danne-säter är föreningens ombud på Riksstämman. Dessutom kommer naturligtvis alla att hjälpa till i Utställningshallen, där PLF har sin avdelning, och där demonstrationen av databasen på två eller tre datorer blir huvudattraktionen.

Fredagen domineras av ordförandekonferensen och redaktörskursen, vilka varar hela dagen. De som är lediga kan då följa med på olika utflykter t.ex. till trakten runt sjön Åsunden, vilken Birgit Th Sparre beskrivit i sin romansvit "Gårdarna runt sjön". Ett annat alternativ går genom Viskans och Häggåns dalgångar, där man besöker gamla förläggargårdar och de välkända företagen "Marks Pelle Väware" och "Sprakareds Emaljverk" i Kinnahult. Under fredagen finns också möjlighet att släktforska i såväl Stadsbiblioteket som Stadsarkivet.

På lördagen öppnar utställningen med musik av

Borås Musikskola, invigningstal och fanfar. Där-efter börjar föredragen, som kommer att präglas av Knallebygden och dess historia. Ett föredrag rubriceras "Från vävnadsförläggare till textilindustri" och ett annat "Knallens liv och leverne – från gård-farihandel till postorder". Mellan klockan 10.00 och 12.00 har man också en cirkelledarkonferens. Den viktiga Riksstämman äger rum 13.00–16.00. På kvällen blir det stämmomiddag med underhållning på Militärpalatset (f.d. Älvsborgs Regemente i Borås).

På söndagen fortsätter föredragen med ämnen som "Källor för emigrantforskning", "Rusthåll och rust-hållare", "Säterier i Sjuhäradsbygden" och "Käll-kritik - ge historien liv". Utställningen är också öp-pen från klockan 09.30 till 15.00. Då avslutas släkt-forskar dagarna i Borås 2001.

Den som får tid över kan besöka Alidebergsbadet, Borås Djurpark eller shoppingcentret Knalleland, och är man intresserad av kulturbyggnader rekommenderas ett besök i Ramnaparken med Borås museum. Även Textilmuseet och Stadsparken är värda ett besök.

PLF:s representanter kommer att bo på Scandic Hotel Plaza telefon 033 - 35 70 49 och 35 70 90.

NÄR BISKOP ABRAHAM HÖLL RÄFST I STRANDA

Av Björn Edman

Ärkebiskop Abraham Angermannus är kanske mest bekant för sin beramade generalvisitation som han genomförde 1596 i bland annat Linköpings stift tillsammans med biskopen Petrus Benedicti. Det var hårda metoder som användes i de många kyrkotuktsärendena. Många fick slita ris, betala böter eller begöts med kallt vatten och sammanboende tvingades till tvångsvigsel. I detta sammanhang ålades prästerskapet att inköpa en kyrkobok i varje församling.

Ärkebiskop Abraham Angermannus

Som framgår av efternamnet härstammade han från Ångermanland. Fadern hette Anders och var bonde. Han torde ha varit född omkring 1540. Efter studier i Greifswald tjänstgjorde han som skollärare i Stockholm. Som sådan uppges att han gav "lösa tyglar åt allsköns laster" och tillät eleverna "dricka, föra oväsen och leva i självsvald". Detta står alltså i bjärt kontrast till hans minst sagt intoleranta inställning under generalvisitationen senare.

Abraham valdes till ärkebiskop på Uppsala möte 1593 och fick två år senare uppdrag av hertig Karl att genomföra en länge uppskjuten visitation. Denna kom emellertid att genomföras tämligen godtyckligt och blev ödesdiger för ärkebiskopen på grund av allmänt missnöje bland befolkningen. Den fick avbrytas på sommaren 1596.

Ärkebiskopen avsattes i februari 1599, sedan den paranoide Karl blivit kung. Mot slutet av sitt liv hölls han fången på Gripsholm. Han dog i slutet av 1607.

Domboken

Protokollet från räfsten finns bevarat från Linköpings stift. Det återfinns under signum K 58 i Uppsala Universitetsbiblioteks handskriftssamling. Det är dock inte originalet, som finns kvar, utan en avskrift från 1790-talet. Den ursprungliga handlingen, som sannolikt tillhört Linköpings stifts arkiv, synes ha förkommit. En utgivning av texten i bokform skedde för hundra år sedan av Otto Holmström inom ramen av Kyrkohistoriska föreningens skriftserie.

Räfsten

Visitationen påbörjades i Kalmar den 11 maj 1596 och fortsatte sedan med Ölands södra respektive norra mot, varefter turen kom till

Handbörds och Stranda härader. Så småningom avslutades den i Norrköping någon gång på sommaren. Något datum finns inte angivet för förhandlingarna i Handbörd och Stranda, men de hölls i Döderhult. Man gick igenom socken för socken och började med Fagerhult och slutade med Döderhult. Här följer texten beträffande de tre Strandasocknarna. Jag har valt att modernisera språket i viss utsträckning. Ortnamnen följer dock nutida stavning.

Mönsterås socken

Ingel i Stubbemåla är belägrad av en dräng i Döderhults socken, benämnd Per Trulson i Runnö. Denne pigans fader sände henne till drängens moder att hon ärligen skulle upptukta henne, sådant hon ock lovade; och medan Ingels fader var ute på tåget blev hon belägrad av drängens broder (?) där hon tjänte, och voro de skylde i 4:e grad, det de dock icke visste. Blev efterlåtet för gode mäns förböners skull, att de måtte komma tillsammans; och eftersom de hava brutit mot vår kyrkoordning slet de båda ris, vardera 20 slag. Denne gav till kyrkan 1 mark (?). Se Döderhults socken /innehåller dock inga upplysningar om detta/ Brita i Älgerum är icke lagligen åtskild från honom (mannen ?) och vill vigas med en annan. Sedan hennes man drog ifrån henne är 8 år, och har man inte hört utav honom. Och var en enhänning /=enstaka händelse?/ och största orsaken var att han inte kunde bärga sig. Blev efterlåtet, att hon strax vigdes med den henne belägrade, benämnd Tomas.

Item /=likaledes/ denna kvinna har en belägrad uti Ålems socken benämnd Olof, Per Wantmakares dräng. Se Ålems socken.

Mariet hos Joen i Ingebo, en löskekona, slet ris, 39 slag.

Per Svensson i Forsa, en mandråpare, slet ris, 39 slag.

Karin Bruncks ibid gjort hor, slet ris, 25 slag. Men eftersom han inte var tillstädes skall han slita ris vid sin sockenkyrka.

En löskekona uti Boslät har belägrat sig med sitt syskonbarn, och är han dragen /inför rätta/ i Korsberga i Östra härad. Blev befallt när hon tages i kyrko skall hon stå sitt kyrkostraff för samvetets skull och sedan dra till drängen och förlikas med överheten.

Hemming i Kråkamåla /Kråkerum?/ ligger i hor och har sin äkta hustru. Abfuit /=frånvarande?/. Blev befalld att han skall taga sig åtskillnadsbrev att han

lagligen är åtskild från den förra som han föregiver. Henrik Båtsman har belägrat Brita i Mönsterås, vilkens man rymd är. Hennes man har varit ifrån henne i 6 år och ingen tiende /-nyheter/ bekommit av honom, och menar man att han var död. Blev efterlåtet, att han vigdes strax med denna Brita.

Håkan på Åsen är ovigd. Eftersom hans hustru för sjukdoms skulle inte förmådde till att komma, lovade pastor loci för dem, att de med det första skulle vigas. /Därefter följer kopior på några brev som gavs till pastor i Mönsterås./

Ålems socken

Gumme, herr pastors legodräng, har belägrat hans tjänstkvinnor. Har inte lovat varandra äktenskap, och voro de båda sjuka. Befalldes, så snart de kom fram, skulle de båda slita ris, för det de har oärat deras husbondes bröd.

Nils Jostsons piga i Råsnäs är belägrad av Mårten Skomakare. Härom vill rannsakas om de har lovat varandra äktenskap och om de har vittne, och är därtill skottsmål /-hänskjutande/ till den mannen, som har tillförne ärat sin son till den förbemälde piga. Och om denne Mårten lagt sig däremellan och det är bevisligt så skall förbemälte Mårten henne behålla och hon erkännes som hans äkta hustru. Men är det inte bevisligt skall de stå peen /-straff/ på båda sidor.

Per Uddssons hustru i Tålebo är beryktad, att hon har varit hos spåkvinnan. Var intet bevisligt.

Nils Mölas syster i Århult är belägrad av en benämnd Lindved. Abfuit.

Karl inhyseskvinna i Boda är en sköka. Abfuit.

Pers inhyseskvinna i Boda har låtit belägra sig. Den som henne lägrade, trolovade henne och stal ifrån henne och löpte sedan sin kos. Man menar att han är i Tuna socken och tjänar Erik Arvidsson. / I marginalen är tillskrivet: Denna kvinna bekom sin fästman igen och vigdes strax, benämnd Nils./

Peter Vantmakares dräng Olof har belägrat tvenne hans legokvinnor. Den ena han belägrade vigdes nu här vid mötet med en benämnd Tomas, och den andra han belägrade är rymd. Eftersom de var uppenbara löstasker /taska=föraktad kvinna/, och goda män i Kapitlet bad för honom och han eljest ställde sig väl, kom han under penningstraff och gav strax en daler.

Peter Salpetersjudares dräng Mårten har rymt från sin fästekvinna på Öland och ligger nu i lönskaläge eller hor med en annan. Denne Mårten sade,

att Måns Persson och Hans Olofsson hade nödgat honom till den han hade på Öland, och sedan han var prästfäst vid henne och henne belägrat, lägrade han en annan på Öland och därför rymde. Sedan belägrade han återigen en annan här i Ålems socken, vilken inte visste av att hade det så ställt på Öland, och lovade henne ock äktenskap; har således gjort dubbelt hor och skall under världslig dom om överheten täckes nåda honom livet.

Döderhults socken

Nils i Århult ligger i lönskaläge med Brita i Äshult. Denna Brita lät belägra sig medan hennes man var i fiendeland, och då han kom hem igen förkastade han henne, och under tiden belägrade han en annan, innan de var lagligen skilda. Först skedde diuortium /-skilsmässa/ mellan henne och hennes man, benämnd Joen. Och slet hon ris och begöts med vatten, och lovade denne Joen till domkyrkan tre marker (?); bekommit. Ock skall han behålla den han nu belägrat har. Och denne Nils, efter det befanns att hon bedragit honom, blev han förskonad med något straff.

Simon i Veningehult ligger i lönskeläge med Brita Bösa. Vigdes strax. Vite: om han lever illa med henne miste han rygghuden och tre daler till domkyrkan.

Olof i Skalltorp, Gertrud i Djurhult, som gjort hor, samt Anders i Lockebo (?) slet ris, vardera 39 slag.

Ingrid i Hycklinge beryktad för trolldom. Lovade vilja göra sig ren med lagen.

Rangel i Djupeträsk har brutit troloven med Erik Korp, och var dem sängelag komme emellan, och sedan gick Rangel ifrån honom och trolovade en annan. Och kom dem sängelag emellan och hade hon således gjort hor. Eftersom denne Erik bad för henne vigdes de strax och blev hon förskonat med kyrkostraff.

Lasse i Applerum vill bryta troloven. Vigdes strax. Karin i Älö (?) salgit sin far. Var intet bevisligt. Jöns Skraddare gjort lägerskap med en löskona. Gav till kyrkan två marker (?).

Källor:

Holmström Otto: Ärkebiskop Abrahams räfst. Skrifter utgifna af Kyrkohistoriska föreningen IV:1 (Upsala 1901)

Svenska Akademiens ordbok, internetupplagan
Svenskt Biografiskt lexikon I: Angermannus, Abrahamus Andreae (1917)

Svensk Uppslagsbok, 2. Uppl.

MATSTREJK OCH GENEALOGI

(Artikel i SvD 1958–08–12)

Med anledning av den snöpliga matstrejken vid T3 i Sollefteå hade SvD i lördags en artikel, där den militära mathållningen i våra dagar får sin korrekta belysning. I detta sammanhang anfördes också, att hänsyn tas till de folkliga matvanorna på olika håll i landet. Så står öländska kroppkakor, skånsk kålsoppa och gås ävensom norrlänningarnas pitepalt stundom på matsedeln. Den lika älskade som häcklade surströmmingen kan dock utbytas mot annat av dem, som inte gillar dess lukt och smak. Denna sista uppgift leder osökt i minnet den första militära matstrejken i vårt land, och den går så långt tillbaka som till Gustav Vasas tid.

Under befrielsekriget 1521–1523 gjorde hövitsmannen Lars Olsson Björnram upp ett kontrakt med handlanden Erik Ångerman om leverans av stora kvantiteter mat till hären. Handlanden var ångermanlänning och landskapsnamnet som personnamn var en på den tiden ganska vanlig företeelse. I kontraktet åtog han sig att bl.a. leverera strömming eller sill, som det då hette. Han skickade emellertid inte bara vanlig billig sill utan även en del ”sursill” eller numera surströmming. Denna norrländska delikatess förstod sig de enkla knektarna dock inte på utan ställde till med en regelrätt matstrejk. Gustav Vasa vart ursinnig och lät sin vrede gå ut över Erik Ångerman, som handlat i bästa välmening.

Han ställdes under åtal för att ha levererat rutten föda, och till allt annat obehag fick han öknamnet ”Sursill”. Svenska folket har alltid älskat öknamn, och i Stockholms tänkeböcker från denna tid möter man liknande namnformer som ”Lasse skånsk sill”, ”Martin surlax” etc. Dessa öknamn satt sedan orubbligt i, men Erik Ångerman var knepig nog att förta udden av elakheten – han tog helt enkelt öknamnet till släktnamn och kallade sig officiellt för Sursill.

Under detta namn har han fått en märklig ryktbarhet – han är den mest vidfamnade ättefader, som funnits i hela Norden. Hans barn överflyttade till Österbotten och genom hans många döttrar har den sursillska härstamningen under tidernas lopp fått sådana dimensioner, att det numera knappt finns någon släkt i Österbotten, ja hela Finland, som inte kan anknytas till det sursillska stamträdet, vilket också omfattar en massa svenska släkter. Den s.k. Genealogia Sursilliana påbörjades redan på 1600-talet och utkom 1850. Vid ett studium av detta

enorma verk finner man, att Erik Ångerman Sursill står som ättefader för över 3000 stora släkter inom alla samhällsklasser, spridda över hela Norden, de baltiska länderna, Tyskland, Frankrike och Amerika. Som den historiskt mest frejdade sursillsättlingen står marskalken av Finland, Friherre Gustaf Mannerheim.

Denna artikel har Kurt Stenfelt saxat ur GF-aktuellt februari 1995.

***Alla tiders främste Sursill
Marskalk Gustaf Mannerheim***

Gustaf Mannerheim har spelat en avgörande roll i Finlands moderna historia. Han fick sin militära utbildning i det gamla tsar-Ryssland, där han blev gardesryttmästare. Under inbördeskriget 1918 efter den ryska revolutionen ledde han den vita sidan till seger och Finlands självständighet. Han var överbefälhavare i tre krig, statsöverhuvud vid två tillfällen, och som nationell symbol hyllades han 1960 med en ryttarstaty i Helsingfors centrum. Försvarets flaggfest firas på hans födelsedag den 4 juni.

Läsövning

Denna läsövning handlar om en förrättning, som ägde rum i Stensjö by år 1791.

Öfver förklarade sig förklarade; iplustat förklarade
förklarade, förklarade the Chartor of handläggning,
som år 1779, 80, och 1782 öfverit af förklarade hand
Lättmätaren J. H. Reinius iplustat, och skrifva
samt äti öfverit förklarade Convolet iplustat
förklarade, som handläggning iplustat
Öfver Wahlens införande förklarade Lars Ericson
iplustat; förklarade, at Chartorne, i
väl öfverit som förklarade öfverit fall på
sigt förklarade, iplustat liustat öfverit iplustat och
i alla ägorna med Litros och Nummer förklarade;
förklarade öfverit alla ägorna i det äfva
iplustat fullbordad.

Lösning finns på sidan 12

Anor i Kristdalatrakten?

Humlenäsboken har kommit ut! Den är skriven av PLF-medlemmarna Roger Axelsson och Birger Einarsson, den förre systerson till den senare. Boken är egentligen skriven för ättlingarna till Karl Axel Olsson (1858–1951) i Humlenäs, Kristdala, och hans hustru Nancy (1867–1955), alltså allt ungefär 200 personer, men innehåller en hel del matnyttigt även för andra.

I avsnittet om *Slakten* redovisas Karl Axels och Nancys ättlingar till dags dato, deras antavla i tio led med en förgrening från knekthövidsmannen Jöns Gustavsson i Systertorp (d 1598) ner i svensk och europeisk medeltid. Antavlan innehåller representanter för alla fyra stånden, både adel, präster, borgare och bönder. I *Jorden* presenteras delvis nya teorier om socknens uppkomst, kort historik om Malghults by, varunder Humlenäs ligger, och en kortare beskrivning av släktgården Humlenäs 400-åriga historia. Dessutom behandlas de många skiftena i Malghult; byns alla husarer redovisas, med utdrag ur militära rullor, torpsyner m.m. Avsnittet *Minnena*, som är skrivet i skönlitterär form, bygger på en blandning av källforskning och intervjuer med äldre personer. I fokus står Karl Axel och Nancys släkt, men även andra gestalter från 1800-talets

Kristdala passerar revy; Meurlingprästerna Olle Djerf och flera Malghultsbor.

Boken, som är inbunden, rikt illustrerad och omfattar 286 sidor, kan rekvireras från Birger Einarsson på telefon 0491-600 53 eller e-post enarsson@post.netlink.se och kostnaden är 350 kr, vartill porto på 50 kr tillkommer.

Husförhör enligt Albert Engström

Prosten: – Nå, kan du, Lars Mattsson, säga mej, va Noak gjorde, när arken stannade på Ararats berg?

Skeppar Lars Mattsson: – Han va la tvongen te å avge sjöförklaring!

Nya medlemmar i PLF

Nr	Namn	Postadress	Postnr	Postort	Telefonnr
1525	Kristian Gustavsson	Sjömansgatan 27	593 53	VÄSTERVIK	0490-326 11
1526	Lennart Willström	Drottninggatan 176 A	254 33	HÄLSINGBORG	042-13 08 48
1527	Stig Petersson	7 A Rue Alfred Marpaus	FR-21000	DIJON Frankrike	+33-380-41 86 13
1528	Bo Hjalteryd	Hagadalsvägen 18	572 76	FÅRBO	0491-332 45
1529	Lillemor Johansson	Lundbyvägen 32 C	443 42	GRÅBO	0302-463 08
1530	Hans Rosander	Högmoravägen 98	138 36	ÄLTA	08-773 42 33
1531	Claes Johansson	Tigerstigen 5	426 72	VÄSTRA FRÖLUNDA	031-29 70 42
1532	Hans Marmolin	Nygatan 31 A	582 19	LINKÖPING	013-35 39 88
1533	Britt-Marie Forssblad	Gunnarsro, Askeryd	578 93	ANEBY	0381-700 70
1534	Christina Kvarnlöf	Pålandsvägen 4	682 34	FILIPSTAD	0590-14081
1535	Elna Olsson	Bergmossevägen 22 IV	134 43	GUSTAVSBERG	08-570 318 78
1536	Erika Sander	Hagvägen 2 A	572 31	OSKARSHAMN	04 91-833 75
1537	Lars Hagman	Källmogatan 19, 2 tr	641 52	KATRINEHOLM	0150-127 54
1538	Olle Jonsson	Ebbarmåla	360 60	VISSEFJÄRDA	0471-230 52
1539	Göran Johansson	Sandbäckshult 4077	384 91	BLOMSTERMÅLA	0499-211 07
1540	Sven Sandell	Kälkbacksgatan 5	554 46	JÖNKÖPING	036-12 44 49
1541	Johan Sahlström	Olivedalsgatan 21	413 10	GÖTEBORG	031-12 84 80
1542	Sven-Bertil Svensson	Röda gatan 14 C	393 58	KALMAR	0480-47 86 66
1543	Karin von Platen	Båtgatan 3	572 33	OSKARSHAMN	0491-159 71
1544	Lars Andersson	Mathilda Jungstedts gata 32	603 76	NORRKÖPING	011-17 13 73
1545	Gunn Åstrand	Drillvägen 8	360 75	ALSTERMO	0481-617 39
1546	Tony Törn	Västra Skrävlinge v. 56 B	212 31	MALMÖ	040-49 65 12
1547	Anders Wester	Tre Bröders väg 22 B	393 58	KALMAR	1480-??
1548	Gun- Britt Monell	Åsundsvägen 4	590 42	HORN	0494-320 50
1549	Margareta Rylander	Valnötsgatan 19	426 74	VÄSTRA FRÖLUNDA	031-29 46 60
1550	Bertil Cornelius	Kolarestigen 2 A	183 56	TÄBY	08-758 61 82
1551	Lars Craemer	Humblegatan 28 B	172 39	SUNDBYBERG	08-28 24 18
1552	Marie Andersson	Kamrerarvägen 10 II	129 30	HÄGERSTEN	08-?

28 nya medlemmar sedan förra utgåvan av PLF-nytt. Vi hälsar dem välkomna.

Rättelse från nr 57				
1524	Irene Andersson	Bjurbäckens gård 6	688 91	STORFORS 0550-630 50

OBS! Antalet medlemmar i PLF är nu 1000.

Demonstrationer av PLF:s databas

Anbyttardag i Emmaboda

Sam Blixt demonstrerade PLF's databas och släktforskning på Internet mm vid en anbyttardag i Emmaboda Folkets Hus den 21 april.

Hornsmarken

För åttonde gången och den nionde marknaden demonstrerade Sam Blixt PLF:s databas vid Hornsmarken den 14 juli. Han visade också hur man hittar personer med hjälp av CD-skivorna Sveriges Dödbok 1950-1999 och Emigranten liksom Anbyttarforum på Internet.

För sökningen i PLF:s databas svarade även Inga Linde och Harald Petersson.

Högsbydagarna

Barbro Sander demonstrerade PLF:s databas och släktforskning i Högsby den 9 juni.

Säljes

Läsapparat för mikrofich. Canon Micrographics.
Skärm 25 gånger 35 cm.
Barbro Johansson tel 036/123230 el. 0491/14588

Det händer i PLF

Föreningsmötet i Lilla Hycklinge

Den 5 maj hölls planenligt ett föreningsmöte i Natur Center i Lilla Hycklinge. Drygt 30 personer hade mött upp. Ett förslag till tillägg i stadgarnas § 1 godkändes för andra gången och därmed definitivt. De sedvanliga rapporterna om situationen i föreningen framlades, och efter en gemensam lunch ägnades resten av tiden till anbyten.

Styrelsemötet den 1 augusti

Den 1 augusti sammanträdde PLF:s styrelse i Arbetsstugan. Deltagandet i Kulturnatten den 9 november diskuterades. En PLF-avdelning kommer att finnas i Biblioteket mellan kl. 16.00 och 23.00. Resan till Riksstämman i Borås den 23–26 augusti förbereddes liksom föreningsmötet den 1 september. Innehållet i PLF-nytt diskuterades, och en preliminär planering av höstens öppettider i Arbetsstugan genomfördes.

Nytryck av I lagens namn

I lagens namn, häftet med ålderdomliga juridiska termer, genomgår nu en förnyelse. Elenor Svensson har åtagit sig inmatningen. Hon har hunnit en god bit på väg, men fler juridiska termer efterlyses. Kontakt kan tas med Sam Blixt, Gunnar Källenius eller Elenor Svensson. Den nya upplagan kommer att utökas med ett antal sidor.

Välkommen till Arbetsstugan

Arbetsstugan kommer på nytt att öppnas efter sommaruppehållet. Varje måndag från den 3 september till den 26 november mellan klockan 18.00 och 20.00 kommer minst två kunniga medlemmar att finnas tillgängliga till Ditt förfogande, om Du behöver hjälp med t.ex. sökning i databasen eller tolkning av svårlästa texer. I Arbetsstugan finns läsapparater och filmrullar liksom tidningar från de flesta släktforskarföreningar. Den 3 september kommer Sam Blixt och Christina Dannesäter att finnas där, och den 10 september har turen kommit till Birgitta Drehmer och Jan-Olof Dillström. Sedan följer övriga styrelsemedlemmar i namnordning.

Sam Blixt åker till USA

Den 11/9 åker Sam Blixt till USA tillsammans med elva andra representanter från släktforskarförbundet. De ska delta i några släktforskar dagar, som vår amerikanska systerorganisation, The Federation of Genealogical Societies (FGS), anordnar i Davenport, Iowa.

Utställningsdagarna är tre - den 13/9–15/9. Den svenska gruppen får en egen avdelning, där amerikanerna får ta del av broschyrer med engelsk text om svensk släktforskning, släktforskarrollen, nättidningen Rötter med Anbytarforum och svenska CD-produkter.

På avdelningen ska också finnas flera datorer, där bl.a. Sam Blixt ska presentera PLF:s databas. Man planerar också att upprätthålla en direktkontakt med Sverige via e-mail och fax, så att amerikanerna omedelbart ska få svar ur det svenska källmaterialet. Förhoppningen är att den svenska gruppen på detta sätt kunna informera sig om nya produkter och ny teknik inom den amerikanska släktforskningen, samtidigt som man skapar nya kontakter med de 15 miljoner svenskättlingar, som lär finnas i Amerika. Vi vet ju att intresset ”over there” är mycket stort.

Efter Davenport åker man till Rockford, där man upprepar utställningen och knyter nya kontakter. Här kommer man också att delta i Historical Societies möte, där de gästande svenskarna också står för ett entimmesprogram. Ett besök i Chicago är också inplanerat. Den 18/9 flyger man hem. Förhoppningsvis får vi höra mera från resenärerna efter hemkomsten.

Uppmaning till PLF-medlemmar med flera.

Vi vädjar till medlemmar i PLF och andra intresserade att hjälpa till med Läsning, tolkning och inmatning av uppgifter från kyrkoböcker och andra handlingar. Vi behöver även medhjälpare för kontroll av redan inmatade uppgifter. Detta i synnerhet för att de kommande CD-skivorna skall bli så bra som möjligt.

Uppdaterat i databasen

Datum	Församling	Sockenkod	Födda	Vigda	Döda	Husförhör
20010517	Mönsterås	(MÖN)				1838
20010518	Björkö	(BJK)		1750-1831		
20010520	Björkö	(BJK)	1750-1799			
20010527	Tuna	(TUN)		1753-1799		
20010529	Karlstorp	(KAT)				1920
20010530	Arby	(ARB)			1860-1897	
20010530	Våxtorp	(VOX)			1800-1897	
20010611	Hagby	(HAG)	1841-1865	1841-1897	1841-1865	
20010612	Gårdveda	(GÅR)				1910
20010709	Djursdala	(DJU)				1850

Antalet poster i databasen uppgår nu till 3 157 900.

Arbetet med CD-skivorna

Arbetet med "tvättning" av datafilerna till det nya sökprogrammet pågår för fullt. Mellan 25 och 30 frivilliga arbetar för fullt med detta. Är Du också intresserad av att hjälpa till är Du välkommen. Eposta då till samblixt@algonet.se

Vill Du läsa om arbetet med de kommande CD-skivorna kan Du titta på <http://www.algonet.se/~samblixt/CDskivor.htm>

Förteckning över PLF's databas

De medlemmar som önskar förteckning över innehållet i PLF's databas ombedes skriva till PLF, Box 23, 572 21 OSKARSHAMN eller eposta till plf.oskarshamn@post.netlink.se

Lösning till läsövning

Sedan förenämnda sig församlat upplästes förberörda förordnande, varefter ägokartor och handlingar, som åren 1779, 80 och 1782 blivit av framlidne herr lantmätaren J. H. Reinius upprättade och skrivna samt uti obrutet förseglat konvolut under tecknad tillställda, från herr kommissionslantmätaren Olof Wahlberg genom jordägaren Lars Eriksson, genomsågos, varvid befanns att kartorna såväl över in- som utägorna blivit fullständigt förfärdigade, delningslinjer därå utsatta och alla inägorna med litterer och nummer försedda; en beskrivning över alla dessa ägor i det närmaste fullbordad.

Lämna förslag till styrelsen!

Den 1/9 har PLF styrelsemöte. Tänk på att Du som medlem kan lämna in förslag till varje möte, som PLF har. Du kan antingen sända in ett brev eller skicka E-post. Båda adresserna finner Du här nedan.

Frågor på databasen sänds till
PLF, Box 23, 572 21 OSKARSHAMN

Tel. Arbetsstugan 0491-153 82

Postgironummer 40 09 38-7

E-post:

plf.oskarshamn@post.netlink.se

Du kan också skicka Dina frågor via vår hemsida, som Du lättast når med adressen **come.to/plf**. I *databasen* hittar Du vårt elektroniska formulär.

Kostnader för brevfrågor.

Vi tar **20 kronor per svar** enligt det särskilda frågeformuläret eller för brev med max fem frågor.

Vi tar **40 kronor för samma tjänster** till icke medlemmar.

Sänd också med ett **frankerat svarskuvert!** Avgifterna för svar på brevfrågor kan sändas in via postgiro eller på annat sätt.

Ange på frågeblanketten Du sänder in, vilket av betalningssätten som använts. Om pengarna sänds via postgiro, så meddela på talongen, vad pengarna är avsedda för.

Det kan ibland uppstå missförstånd om detta.

Nästa nummer av PLF-nytt kommer ut i oktober/november.